



## Stigman historiaa ja nykypäivää

Imogen Tyler: *Stigma. The Machinery of Inequality*. Zed Books 2020.

Sana *stigma* tarkoittaa tarkoitetaan negatiivista tai halveksuvaa leimaa, joka on löyty toiseen ihmiseen. Kun ihminen ”stigmatoidaan”, hänet häpäistään ja suljetaan yhteisön ulkopuolelle. Stigma ei kuitenkaan ole pelkkä yksilöpsykologinen ja yksilöiden väliseen vallankäyttöön liityvä ilmiö, vaan myös rakenteellinen ja poliittinen kysymys.

Näitä kysymyksiä käsittelee brittiläisen nykysosiologian kärkinimen, Lancasterin yliopiston sosiologian professorin Imogen Tylerin uutuusteos. Teoksen tarkoituksena on laajentaa ymmärrystä stigmosta, sen toiminnasta nyky-yhteiskunnissa ja sen historiasta. Kirja on itsenäinen sisarteos Tylerin aiemmalle teokselle *Revolting Subjects: Social Abjection and Resistance in Neoliberal Britain* (2013), joka käsitteli uusliberalistisen kapitalismin kytkeytymistä Tylerin kehittämään käsitteeseen ”sosiaalinen abjektio” (*social abjection*). Käsitteellä tarkoitetaan muun muassa kokonaisten ihmisryhmien leimaamista huonoiksi ja vastenmielisiksi talouspuheesta lainatuilla termeillä. Nämä syrjimyksen muodot ovat Tylerin mukaan vain kärjistyneet.

Stigma ja valta liittyvät Tylerin mukaan aina yhteen. Stigma on

aina tuottavaa Michel Foucault'n hengessä ja se vahvistaa yhteiskunnissa vallitsevaa eriarvoisuutta ja ulossulkemista. Vaikka stigmatisoiminen on käytännössä ulkonäön tuomitsemista, leimaamista, nimittelyä ja nettikiusaamista, niin Tylerin mukaan se kietoutuu aina rasismiin, seksismiin, yhteiskuntaluokkien väliseen taloudelliseen eriarvoisuuteen ja muihin laajoihin yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Tämä moniulotteinen ja intersektionaalinen ote on teoksen selkeä vahvuus.

Teoksessa käydään johdonmukaisesti läpi stigman historia, käsite ja sen merkitys nykypäivän yhteiskunnissa. Johdannossa Tyler ottaa esiin *Oxford English Dictionaryn* vuodelta 1916, joka määrittelee stigman erääksi ihmisen ihon polttomerkitsemisen muodoksi. Tämän jälkeen Tyler nostaa esiin runsaasti esimerkkejä historiasta.

Antiikin Kreikassa ja Roomassa rikollisia, orjia ja uskonnollisia vähemmistöjä tatuoiitiin joko merkitsemis- tai rankaisemistarkoituksessa. Kreikkalaiset pitivät tatuoimista rangaistuksena, ja yhdistivät vapaaehtoiset tatuoinnit aina ”barbaareihin”, joten tatuointi merkitsi äärimmäistä stigmaa. Roomassa karkaamista yrittäneet ja omistajilleen palautetut orjat jouduivat kantamaan teräksestä tehtyä ”orjankaulusta”, josta kävi ilmi omistajan nimi, ammatti ja osoite. Myös 1700-luvun Britanniaan kaaapatut afrikkalaiset orjat käyttivät samanlaista kaulusta. Samaan aikaan Itä-Intian kauppakomppania tatuoi oman intialaisen työvoimansa, mikä teki työntekijöistä yhtiön omaisuutta. Ihmisten rankaiseminen tatuoinnein oli ollut olemassa Intiassa jo aiemmin osana kastilaitosta, ja brittiläinen kolonialismi vain vahvisti tätä perinnettä.

Historiallisten esimerkkien runsaus tukee Tylerin argumentin teoreettista ulottuvuutta. Tyler tuo esiin myös stigman käsitteen historian yhteiskuntatieteiden ja filosofian klassikoiden parissa, kuten Karl Marxin *Pääomassa* (1867–83), his-

torioitsija E. P. Thompsonin teoksessa *The Making of the English Working Class* (1963) ja Erving Goffmanin teoksessa *Stigma: Notes on Management of Spoiled Identity* (1963).

Stigman ei kuitenkaan tarvitse olla konkreettinen merkki kehossa: antiikissa naiset – yhteiskuntaluokasta riippumatta – katsottiin aviomiestensä omaisuudeksi, ja naisten tuli vaieta yhteiskunnassa. Puhuva nainen oli pilkan, huumorin ja vihan kohde niin näytelmissä kuin filosofiassakin. Tyler havainnollistaa tärkeän analogian – sosiaalisessa mediassa aktiiviset naiset saavat raiskauksia ja tappouhkauksia. Analogioiden muodostaminen on eräs Tylerin teoksen vahvuus ja myös näiden analogioiden vakuuttava perustelu. Stigma voi siis olla myös symboli, joka asetetaan ihmisiin ja ihmisryhmiin valtasuhteiden avulla.

Tyler kutsuu näitä yllä kuvailtuja stigmatisoimisen muotoja stigman rangaistusfunktioiksi. Teoksen argumentti on, että stigman rangaistusfunktio ei ole kadonnut mihinkään yhteiskunnista, vaan se elää yhä riiston ja yhteiskunnallisen kurin sekä autoritaarisuuden eri muodoissa. Nämä rangaistusfunktioiden erilaiset muodot ovat vahvistuneet maailmanlaajuisesti vuonna 2007 alkaneen finanssikriisin ja siihen kietoutuneen säästö- ja talouskuripolitiikan myötä.

Erityisen huomionsa Tyler suona näille stigman uusille muodoille brittiläisessä yhteiskunnassa: stigman uudet muodot kohdistuvat ruokajonoissa käyviin ihmisiin, työttömiin ja ”laittomiin maahanmuuttajiin”, joihin kohdistuu esimerkiksi voimakasta ja stereotyyppoisia ruokkivaa vihapuhetta. Stigmaa ruokitaan ja vahvistetaan Tylerin mukaan erityisesti iltapäivälehdissä, joissa talouskurin aikaansaamia köyhyysvaidetuksia vähätellään ja niitä pilkataan. Tylerin mukaan on erityisen huolestuttavaa, miten brittipoliitikot toistavat näitä samoja väitteitä ja ovat valmiit kiistämään tilastolliset raportit esimerkiksi siitä, miten

yli 10 % briteistä elää ruokapankkien ja muun kolmannen sektorin tarjoaman avun varassa.

Stigma on hyvä esimerkki rohkeasti yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuvasta teoksesta. Tyler tekee tämän osallistumisen voimakkaiden historiallisten esimerkkien nojalla ja kytkee nämä esimerkit analogioiden avulla hyvin osaksi nykyaikaisia länsimaisia yhteiskuntia kuvaavan teorian tueksi.

#### EERO K. V. SUORSA

Kirjoittaja on filosofian tohtorikoulutettava Turun yliopistossa.